

<http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>; Довідка про злочини, учинені в Україні за 2014–2019 рр.: службовий документ. Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. Київ, 2020. 124 с.

4. Туляков В.А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы): монографія. Одеса: Наука, 2000. 634 с. С. 3–4.

5. Головкін Б. М. Теоретичні та прикладні проблеми детермінації і запобігання корисливій насильницькій злочинності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. 406 с. С. 82; Головкін Б. М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_33

6. Криминологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с. С. 133; Головкін Б. М. Віктимізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання. Теорія і практика правознавства. 2014. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_2_33

7. Криминологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с. С. 133;

8. Христенко В. Е. Психология поведения жертвы / Христенко В. Е. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 416 с.

9. Криминологічна віктимологія : [навч. посіб.] / [Моїсєєв Є. – М., Джужа О. М, Василевич В. В. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К., 2006. – 352 с.

10. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку XXI століття : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2013. 272 с.

Собкович Олександр Віталійович,
аспірант кафедри криминології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті особливе місце посідають різні види незаконного заволодіння майном страхової компанії з боку професійних учасників страхового ринку та страхувальників. Специфіка вчинення шахрайств у сфері страхування полягає в інсценуванні страхової події, тобто заздалегідь спланованому створенні певної обстановки, вчиненні певних дій з розподілом ролей, а також повідомленні неправдивих даних з

метою викликати хибну уяву про страхову подію для одержання страхового відшкодування.

Summary. Special types of illegal seizure of the insurance company's property by professional insurance market participants and policyholders have a special place in the article. The specifics of committing fraud in the field of insurance is staging an insured event, ie pre-planned creation of a certain situation, committing certain actions with the distribution of roles, as well as reporting false data in order to cause misconceptions about the insured event to obtain insurance compensation.

Ключові слова: страхування, страховий ризик, криміналізація, кримінальні правопорушення, запобігання, шахрайство.

Key words: insurance, insurance risk, criminalization, criminal offenses, prevention, fraud.

На думку фахівців, сьогодні в Україні сформувалася нова страхова галузь, призначена для надання широкого спектра послуг як юридичним особам різної форми власності, так і безпосередньо громадянам [1, с. 11].

Потенційна можливість настання стихійного лиха і нещасних випадків становить сутність *страхового ризику*. Поняття «ризик» має кілька значень. Його ототожнюють з небезпекою, що загрожує тому чи іншому суб'єктові або об'єктові. Насправді не всяка небезпека може з погляду страхування розглядатись як ризик. До страхових ризиків відносять лише такі випадки небезпеки, виникнення яких можна прогнозувати й оцінювати на підставі

Страхування як економічна категорія перебуває в підпорядкованому зв'язку з категорією фінансів та є сукупністю особливих перерозподільних відносин між його учасниками з приводу формування за рахунок грошових коштів цільового страхового фонду, який призначений для відшкодування можливої шкоди [2, с. 32; 3, с. 72].

З юридичної точки зору, страхування – це правовідносини (страхові відносини) між страховиком і страхувальником, що полягають в обов'язку першого сплатити останньому страхову виплату в разі настання страхового випадку. Правова сутність страхування визначена у ст. 1 Закону України «Про страхування» – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів [4]. Згаданий Закон охоплює права й обов'язки учасників страхового ринку: страховиків і страхувальників, а також інших фізичних та юридичних осіб: одержувачів страхового відшкодування, страхових посередників, державних регуляторів та ін.

Страховий ринок – це система економічних відносин із приводу купівлі-продажу специфічного товару – страхового покриття внаслідок настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством. У територіальному аспекті виділяють місцевий (регіональний), національний (внутрішній) та світовий (зовнішній) страхові ринки. За галузевою ознакою виділяють ринки особистого та майнового страхування. Кожна із цих названих ланок має свою структуру (сегментацію) [2, с. 33; 3, с. 74].

За формою страхування буває добровільним та обов'язковим. *Добровільне страхування* – це страхування, що здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком. Загальні умови і порядок здійснення добровільного страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог законодавства.

Різновидами добровільного страхування є такі: особисте страхування (життя, від нещасних випадків, здоров'я); страхування засобів транспорту (наземного, повітряного, водного); страхування вантажів та багажу (вантажобагажу); страхування іншого майна; страхування кредитів, інвестицій, фінансових ризиків тощо. Предметом договору страхування (ст. 980 ЦК України) є майнові інтереси, які не суперечать закону й пов'язані з життям, здоров'ям, працездатністю і пенсійним забезпеченням (особисте страхування); володінням, користуванням і розпорядженням майном (майнове страхування); відшкодуванням шкоди, завданої страхувальником (страхування відповідальності) [5].

Сьогодні основний сегмент страхового ринку України посідає *майнове страхування* – галузь страхування, у якій об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з володінням, розпорядженням та користуванням майном, а також випадки, коли ризик пов'язаний зі втратою майна (90,5 % сукупного валового доходу від виплачених страхових премій) [6].

Структура *кримінальних правопорушень у сфері страхування* визначається низкою кримінально-караних діянь, які посягають на різні об'єкти кримінально-правової охорони. Особливе місце в цій системі посідають різні види незаконного заволодіння чужим майном, передусім шахрайства з боку професійних учасників страхового ринку (страховиків) та страхувальників. Переважна більшість шахрайств на страховому ринку вчиняються у сфері страхування автотранспортних засобів. За експертними оцінками, до 70 % усіх страхових шахрайств припадає на автострахування, а деякі великі компанії заявляють, що на виплати аферистам витрачається до 10 % усіх автомобільних зборів. Питома вага шахрайств на ринку автострахування в загальній структурі страхового ринку, на думку експертів, становить не менше 60 % [6; 7, с. 219].

Термін «*страхове шахрайство*» в юридичній літературі розуміють неоднозначно. Прихильники широкого тлумачення

відносять до страхового шахрайства всі види протиправних діянь у сфері страхування. Термін «страхове шахрайство», на думку Н. А. Лопашенко, є умовним та не може визнаватись удалим. Правильніше вести мову про шахрайство, що вчиняється у сфері страхування або у сфері страхової діяльності [8, с. 84]. Під страховим шахрайством розуміють протиправну поведінку суб'єктів страхових відносин, спрямовану на одержання страхувальником страхового відшкодування шляхом обману або зловживання довірою; внесення меншої, ніж необхідно при правильній оцінці ризику, страхової премії (страхового внеску); приховування важливої інформації під час укладання чи протягом дії договору страхування; відмову страховика від виплати страхового відшкодування без достатніх підстав [9, с. 6–7; 10, с. 39].

Іншими словами, до страхових шахрайств відносять усі види протиправних дій у сфері страхування незалежно від їх суб'єктів, наявності складу кримінального правопорушення тощо. Основним недоліком цієї позиції, на наш погляд, є намагання авторів охопити усі можливі правопорушення незалежно від їх юридичної оцінки. Можливо цей підхід не зовсім обґрунтованим принаймні у кримінально-правовому аспекті. До того ж, як показує дослідження, перерахувати в одному визначенні способи вчинення страхового шахрайства вбачається неможливим внаслідок різноманіття їх виявів та рівнів розподілу.

У юридичній науці трапляється і третій підхід, за яким до страхового шахрайства належить будь-яке шахрайство, що стосується страхового бізнесу [10, с. 57–60]. На наш погляд, це також не зовсім правильно, оскільки таким чином до страхового шахрайства необґрунтовано віднесено фіктивне підприємництво та випадки створення фінансових пірамід, що не мають прямого зв'язку зі страховими правовідносинами.

Особливості страхового шахрайства, порівняно з шахрайством в інших сферах фінансових відносин, полягають у такому: об'єктом страхового шахрайства є кошти страхового фонду, що перебуває у віданні страховика; страхове шахрайство пов'язане з використанням специфіки страхового бізнесу (злочинець діє в межах правового поля, регламентованого нормами цивільного й господарського законодавства); винний у страховому шахрайстві порушує відносини щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб при настанні певних подій (страхових випадків), які штучно створює (інсценує, провокує) чи незаконно використовує; як правило, страхове шахрайство включає низку інших (підпорядкованих) кримінальних правопорушень.

Отже, більшість завдань стосовно запобігання кримінальних правопорушень, які посягають на інтереси страхових компаній, належить до сфери відповідальності недержавних служб безпеки. Законодавчих заборон на виявлення зазначених ознак під час нашого

дослідження не виявлено, проте в законодавстві немає й прямих приписів, які б визнавали уповноважені підрозділи фінансових установ банків суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія банківської справи України / за ред. В. С. Стельмаха та ін. Київ, 2001. 300 с.
2. Фурман В. М. Страхування та його роль в соціально-економічних процесах. *Фінанси України*. 2005. № 8. С. 145–149.
3. Страхування: підручник / кер. авт. кол. С. С. Осадець. Вид. 3-ге, перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2012. 599 с.
4. Про страхування : Закон від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Цивільний кодекс України: Закон від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>
6. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг). 2021. URL: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsiia-pro-stand-i-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
7. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : монографія. Київ, 2014. 456 с.
8. Лопашенко Н. А. Мошенничество в сфере страхования. *Закон*. 2002. № 2. С. 81–87.
9. Митрохин В. К. Внимание! Страховое мошенничество. Москва, 1995. 92 с.
10. Алгазин А. И., Галагуза Н. Ф., Ларичев В. Д. Страховое мошенничество и методы борьбы с ним : учеб.-практ. пособ. Москва : Дело, 2003. 512 с.

Соловей Валерій Володимирович,
аспірант кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Анотація. Сформовано уявлення про кількісні та якісні характеристики цього явища, тенденції поширення, класифікацію злочинців та особливості їх злочинної поведінки, бракує знань про детермінанти, причини та умови вчинення цих кримінальних правопорушень.